

національних і регіональних арбітражі в т. ч. Регламент міжнародного комерційного суду в Україні.

Особливостями провадження в арбітражних судах у відповідності із регламентами є:

1) визначення на власний розсуд сторонами кількісний і персональний склад арбітрів;

2) визначення сторонами мови арбітражного провадження;

3) скерування позовної заяви до арбітражу;

4) повідомлення про позов відповідача;

5) можливість зустрічного позову;

6) вирішення спору у відповідності з нормами права, які обрали сторони;

7) доказування здійснюється сторонами безпосередньо в судовому процесі;

8) остаточність рішення арбітражу.

Правда в Україні діє можливість оскарження рішення арбітражу до Київського апеляційного міського суду (суду загальної юрисдикції) з клопотанням скасувати його, якщо одна із сторін є недієздатною, або угода недійсна за законом, чи якщо сторона не належно повідомила про день і час розгляду та з інших підстав, передбачених ст. 6 Закону „Про міжнародний комерційний арбітраж“.

Доказування в системі Європейських арбітражі має специфічні особливості, порівняно з доказуванням в національних чи міжнародних і Європейських судах публічної юрисдикції.

Першою такою особливістю є те, що тягар доказування повністю лежить на стороні. Крім того, доказами є документи, інформація з мас-медіа, статистичні дані, законодавство країни, підзаконні акти, в меншій мірі експертизи та майже відсутність показів свідків. Сам процес доказування в арбітражному суді за правилами Європейської конвенції про зовнішньоторгівельний арбітраж пов'язаний з диспозитивністю, змагальністю, безпосередністю. Але принципи публічності і гласності можуть обмежуватись. Успіх же має місце, але вона дуже „замішана на „письмовості“, яка, на мій погляд, домінує в процесі.

Крім того, в арбітражному процесі повністю виключені всякі тактичні хитрості, психологічний пресинг, чи т. з. „психологічні капкани“, які полюбляють адвокати в прокурори при розгляді справ у загальних судах.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ІНТЕГРАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Симон Ю.С.,

професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

Як і будь-яка наука, покликана адекватно осмислити і пояснити свій предмет, філософія права претендує на створення стрункої наукової теорії. Водночас, необхідно відзначити: моделі, які вона продукує, поки далекі від того, щоб дати несуперечливу картину найзагальніших підстав права, особливостей правового життя людини в усій її повноті і цілості. У цій кризовій ситуації «допарадигмального етапу», виявляються найбільш затребуваними методологічні знання, оскільки тільки оснований на них аналіз дозволяє зрозуміти глибинні найзагальніші причини ситуації, що склалася, і позначити стратегію виходу з неї.

Звернення до аналізу складних правових феноменів, вимагає зміни і вдосконалення застосування методології дослідження. Філософсько-правова теорія швидше інструмент аналізу, чим формалізована система (іншими словами, в цьому випадку можливе досягнення єдності теорії і методу). Метод дисциплінує пошук істини, дає змогу рухатися до мети найкоротшим шляхом,

регулюючи пізнавальну та інші форми діяльності людини. Проте не варто впадати в крайнощі: 1) відкидати роль методологічних проблем («методологічний негативізм»); 2) перебільшувати (абсолютизувати) значення методу, перетворивши його на «універсальну відмичку» до всього («методологічна ейфорія»). У сучасних методологічних концепціях намагаються, як правило, не допускати цих крайнощів, хоча вони й зустрічаються.

Цікавою й досить популярною серед науковців є концепція «методологічного епістемологічного анархізму» П. Фейсрабенда. Існує думка (Р. Фейман, лауреат Нобелівської премії, фізик), що метод "живого" дослідження такий же індивідуальний, особливий і неповторний, як і його предмет, особа дослідника. Таке розуміння пізнавальної діяльності призводить до методологічного релятивізму, оскільки методи, прийоми, що застосовуються в одному випадку (при вирішенні певної проблеми), зовсім не придатні в іншому, при вирішенні іншої. Це означає, що неможливо створити загального методу пізнання й, отже, жодної методології. Необхідно щоразу шукати новий шлях дослідження, оскільки методи, якими ми користувалися раніше, не дають позитивних результатів і не визначають пізнавальний процес. Кожне нове відкриття потребує застосування нових методів і нової методології дослідження. Зрозуміло, така позиція має як свої позитиви, так і негативи. Відомо, що розвиток і ускладнення процесу пізнання потребують дедалі новіших, більш досконалих методів дослідження. Проте правова реальність, кожен її об'єкт, зокрема, є діалектичною єдністю індивідуального (неповторного) та загального (типового, повторюваного). Ефективність, сила кожного методу обумовлена змістовністю, глибиною, фундаментальністю теорії, яка «співгнєє з методом».

Філософія права як методологія не є простим механічним поєднанням методів пізнання права. Філософсько-правова методологія - це певним чином упорядкована логічна система взаємозв'язку і взаємодії феноменів, що її формують. І цей момент не варто ігнорувати при визначенні поняття "методології права". Тому досить логічно поставити питання про те, що саме надає єдності і цілісності тій чи іншій сукупності методів, прийомів і методик пізнання, що входять до філософії права як методології.

На наш погляд, що особливо роль "об'єднувача" відіграють принципи методології, під якими розуміються певні визначальні установки суб'єкта пізнання щодо відносності, можливості, допустимості і доцільності застосування, використання того чи іншого методу, тієї чи іншої методики, того чи іншого способу в науково-пізнавальній діяльності, а також на підставі яких здійснюється оцінювання ступеня істинності отриманої інформації (знання). Саме такі основоположні начала надають єдності і логічності всій сукупності методів, способів, методик тощо, що використовуються в філософії права.

Необхідно підкреслити, що від характеру обраних методологічних принципів багато в чому залежать результати дослідження, його достовірність, рівень всебічності, ступінь переконливості, істинність для адресата.

Враховуючи цільову установку філософії права - отримання достовірної картини правової реальності і створення умов для практичного застосування отриманих знань, можна стверджувати, що помилки, які мають місце в процесі формування системи принципів методології стають перешкодою для досягнення цільової установки науки в цілому.

Тому не дивно, що саме залежно від сукупності принципів, які використовує філософія права як методологія, а також внутрішньої логіки її організації та взаємозв'язку формуються різні методологічні напрями, різні наукові школи. Незважаючи на часткову чи повну ідентичність методів досліджень, що використовуються в тих чи інших методологічних напрямках та

наукових школах, погляди на одне і те ж питання і наукові проблеми можуть значно відрізнятися, іноді навіть кардинально, саме у зв'язку з їх різними методологічними принципами.

Перспективним напрямом дослідження є комплексний аналіз суперечностей та новацій становлення та функціонування філософії права як методології права на сучасному етапі інтеграції і диференціації наукового знання.

Філософи права на рубежі третього тисячоліття повинні створити інтегративну методологію. Ймовірно, тоді збудуться пророцтва, що висловлюються не лише визначними філософами права, але і представниками інших наук, згідно з поглядами яких філософія права повинна здобути особливу роль як логіку, теорію і загально філософську методологію юриспруденції.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Задорожний Ю.А.,

декан юридичного факультету Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана П. Конашевича-Скоропадського

Методологічне дослідження римського приватного права чи не вперше було започатковано в італійському місті Болоньї, де був створений університет, який згодом перетворився на відомий центр вивчення права Римської держави. Невід'ємною складовою навчального процесу в університеті стали наукові дослідження першоджерел римського права, які здійснювалися професорами на основі різних методологічних підходів. Так, якщо представники ортодоксальної течії використовували формально-логічний метод, то філософсько-світоглядні підходи госіанців базувались на використанні ідеалістичного методу. Примітно, що використання неоднакових методів дослідження є закономірним явищем у процесі утвердження та розвитку науки юриспруденції. Практичне використання тих чи інших методів в юриспруденції зумовлює формування у вчених-теоретиків певного філософсько-правового світогляду, цілеспрямована визначеність якого є беззаперечною основою формування доктринальних підходів у праві.

Доктринальні вчення представників двох правових течій школи глосаторів м. Болоньї були досить поширені в середньовічній Європі як серед юрив-практиків, так і викладачів інших університетів. Професор Болонського університету Аккурсії підбив підсумок творчої діяльності школи глосаторів, видавши вибрані глоси на законодавство Юстиніана – «Glosa ordinaria». Праця, незважаючи на недоліки, широко використовувалася не лише теоретиками, а й практиками, оскільки у судах фактично використовувалася нарівні з законами.

Отже, роль римського права, що вивчалася у стінах Болонського університету, є досить багатогранною. По-перше, римське право стало джерелом наукових дискусій, що поклало початок формуванню юриспруденції в Середньовічній Європі. По-друге, теоретичною основою здобуття юридичної освіти студентами університету м. Болоньї був Кодекс Юстиніана (Corpus Iuris Civilis). По-третє, класичне римське право, незважаючи на переважно догматичний характер його викладання в університеті, дало майбутнім юристам багатий практичний досвід вирішення різнохарактерних правових колізій, що дозволяло підготувати висококваліфікованого правника. По-четверте, починаючи з кінця XII ст., юристи вирішували проблеми правового характеру на основі римського права, так як місцевого права вони фактично не знали.

Наприкінці XIII на початку XIV ст. ст. на зміну глосаторам прийшли постглосатори, діяльність яких була настільки потужною, що вони створили